

Lábjegyzetek

XIV.

(Üzenet egy kárpát-ukrajnai cigányiskolából...)

Két világ között tolmácsolni nem mindig könnyű dolog. Itt, az Újvilág peremén, még azt sem könnyű elmagyarázni, hogy Ukrajna, ez az alig húsz éve független köztársaság, merre van. Hogy vannak oroszok lakta részei, amelyekért még ma, húsz év után is háborúznak ukránok és oroszok.

Bonyolítja a képet, hogy Ukrajnának a Kárpátokon innen – értsd: nyugatra eső – tartomány, Kárpát-Ukrajna valamikor Magyarországhoz tartozott. Az első világháború után csatolta el ezt az ezeréves magyar területet egy párizsi békediktátum, az úgynevezett Trianon.

Magyarország – amennyire ezt a nemzetközi helyzet lehetővé teszi – tartja a kapcsolatot az elszakított országrész magyarjaival. Az ilyen kulturális kapcsolatoknak volt része az utazás, amelyen részt vehettem 2014 nyarán. A Magyar Művészeti Akadémia csoportjával, ámbár – nyilván a háborús helyzet hozta így – ebből a népes csoportból az indulás reggelére alig nyolc-tíz vállalkozó szellemű akadémikus maradt.

Műemlékeket látogattunk, az ezeréves magyar múlt máig is fellelhető nyomait. Máskor egy magyar folyóirat szerkesztősege látta vendégül az akadémikusokat. Itt ismerkedtem meg a fiatal íróval, Shrek Tímeával, akinek első írásait közölte a folyóirat, és aki – mint elmesélte – egy vidéki cigányiskolában tanított.

Fiatalok töltötték meg a termet, az irodalomnak itt, Kárpátalján még népes olvasótábor van.

– Érintsétek meg őket! – kiáltotta az egyik helybeli szónok. Nem lesz sok alkalmatok megérinteni akadémikusokat!

Tréfának szánta volna? Éreztem, hogy a hátam mögött valaki meglapogatta a karomat. Fiatal lány volt, egymásra nevtünk. Később, a műsor vége felé, ő is felolvasott egy karcolatot. Tetszett, elkértem. Felírtam a címét. Így kezdődött közöttünk a kapcsolat.

Hazatérésem után újra elolvastam, és úgy döntöttem, hogy Tímea írását lefordítom. Élmény lehet egy ilyen ablak a nagyvilágra egy légmentesen elzárt kárpátaljinak.

Remélem, hogy eljut hozzánk – és eljut hozzá is – ez az üzenet.

(A rózsaszínű cekker...)

Feleségem tucatszámú csomaggal érkezik. Behordja a kocsiból a zsákmányt. A képernyőn most kezd Jamaica és Haiti. Csak azt hallom: felkiált. Rózsaszínű cekkert tart elem.

- Nézd – mondja –, elkeveredett!
- Mi van benne?
- Szandálok, gyerekholmi. Semmi érdekes.
- Visszaviszem! Jössz? – kérdezi.
- Minek?

Jamaica 1:0-ra vezet.

– Hogy hazavigye magának egy alkalmazott?!

Amerikában nagyok a távolságok. Az áruház órányira van. Vállat vonok, kikapsolom a tévét. Visszük a rózsaszínű csomagot.

Van egy pult, ahol a hibás árukat becserélik. Állunk a sorban, Mari kitölti a papírokat. A pénztár itt van a közelben, az alkalmazott felveszi a telefont.

A sor végén áll egy néma csapat. Férfi, asszony, két aprócska gyerek. Indiánok. Ez itt a *sweetwater*, a nicaraguai negyed. Az alkalmazott odainti őket, kibontja a rózsaszínű csomagot.

– Ez a hölgy hozta vissza! – mondja, és ránk mutat.

A gyerekek körülugrálnak, a girhes asszonyka is sírva fakad. A férfi nyújtja a kezét. Egy kicsit bizonytalanul, de aztán mégis. Keményen kezét ad.

Összekapaszkodnak, kéz a kézben vonul el a kis csapat. Nem állnak meg a parkolóban, innen a *sweetwater*-ből – ha nincs autójuk – gyalog járnak bevásárolni a nicaraguaiak.

A képernyőn már befejeződött a közvetítés. Jamaica továbbjutott.

(Kísérője: Cziffra György...)

Cziffra György – nem túlzás! – világhírré vergődött hazánkfia. Franciaországban (én csak erről tudok) díjak, hangversenyek, alkotóházak viselik a nevét. Hogy itt-hon bázongorista, mi több: boxoló volt, azt csak hazaszakadt honfitársaimtól tudom.

Most azonban én is a nyomára akadtam barátom, Soós Tibor iratai között. Őt, Tibort – ez még 1949-ben történt – értesítették, hogy szereplését augusztus ötödikére tűzte műsorára a Magyar Rádió. „Kísérője: Cziffra György” – áll a hivatalos papíron. Tiszteletdíjként nyolcvan, azaz nyolcvan forintot ajánl fel a rádió. „A kiutalt összeget – áll még Grandpierre Emil aláírása alatt – a szereplő személyesen tartozik felvenni.” Nyilván, nehogy lenyúlja valaki.

Soós Tibor, a kitűnő showman és zongorista nemrég ünnepelte első fellépése hatvanötödik évfordulóját. Hosszú pályafutása alatt játszott Hollandiában, New Yorkban, Torontóban, a skandináv államokban és Bécsben, természetesen. Olyanok hallgatták őt, mint Elisabeth Taylor, Zubin Mehta, Leonard Bernstein, Puskás és Kocsis. Meg még ki tudja hányan, huszadik századi celebek.

De most nemcsak róla van itt szó. 1949-es kísérőjét, Cziffra Györgyöt, ma már itt nálunk ki ismeri? Emigráns volt, elhallgatták: akkoriban aki szerette volna sem ismerhette meg.

A művész már nem él. Mégsem tűnt el, nem egészen. Ha valaki szeretne kapni egy szeletet abból a réges-régi világból, menjen el a Dob utca tizenötbe. Ott, a Spinoza Kávéházban, most is Cziffra szereplőtársa, Soós Tibi ül a zongora előtt.

(Apám hangja...)

„A muzsikusnak dalból van a lelke,
Az egész világ szíve dobog benne,
A muzsikusnak szmoking a kabátja,
S nincs egy igazi jó barátja.

Ha bánatod van és ha szíved éget,
Ő muzsikál és megvigasztal téged,
Egy nóta, és te boldog könnyet ejtesz,
S minden rosszat elfelejtesz.

Leányok, legények, nóta nélkül
Mit sem ér az élet,
Gazdagok, szegények, a muzsikust,
Azt nagyon szeressétek!”

Kisfiú voltam, elsős elemista, amikor eltűnt apám. Mások mesélték, amit ma róla tudok. Például azt, hogy zongorázott. Orvostanhallgató volt, némafilmeket kísért az Uránia moziban.

Volt nálunk is egy pianínó, szinte hihetetlen, hogy egyetlen egyszer sem ült le elé. Lehet, hogy én is megtanultam volna zongorázni, ha meghallgatom.

Néha énekelt. Reggel, a fürdőszobában, amikor azt hitte, nem hallja őt senki sem. Mostanában egyre gyakrabban az ő hangjára ébredek. Kiugrok az ágyból, gyorsan, amíg nem késő, lejegyzem magamnak a múlt századi, tingli-tangli dalokat. Lehet, hogy rosszul, hogy nem egészen pontosan. Ilyenkor, hajnalban, könnyen elsírom magam.

Ezt a dalt, a muzsikusokról, gyakran énekelte. Néha, talán az én kedvemért úgy, hogy „a muzsikusnak szmoking a barátja, s nincs egy igazi jó kabátja”. Szegény sorsú diák volt, szerette a kávéházakban zenélő, ágrólszakadt muzsikusokat.

Ma már tudom, hogy hová tűnt el, akkor, 1944 őszén, az ostrom napjaiban. Üldözötteket mentett, nyomorékká verték a Hűség Házában, az Andrássy úton. Még harminc évet élt, elfekvőkórházak siralomházaiban.

Jól hallom a hangját. „Nóta nélkül mit sem ér az élet.” Hajnalban apám hangját hallgatom.

(Megérdemeltük?...)

Ki ne tudná, hogyan osztották fel egymás között a Fekete Kontinentet az angolok és a franciák! Emlékeztetőnek: egy fogadáson húztak Afrika térképére egy vízszintes vonalat. *Fifty-fifty*. És koccintott egymás egészségére a két birodalom.

Száz évvel később, amikor már nem lehetett róluk több bőrt lehúzni, a gyarmatok elnyerték a függetlenségüket. Még egyszer, utoljára kifosztotta őket az anyaország. Ismerek olyan ötvenhatost, aki – miután elvégezte feladatát – ingben-gatyában menekült el a vécéablakon. Gátlátalanul raboltak a multik és a múzeumok.

Életképtelen gazdaságok, a koncon marakodó zsebdictátorok maradtak a valaha virágzó gyarmatokon.

Amíg csak – újabb fél évszázad után – a harmadik világ éhezõ népe útnak nem indult, hogy meglátogassa a régi, jóságos gazdikat. Az anyaországot, ezt a képzelt földi paradicsomot.

Ennek a népvándorlásnak mindnyájan tanúi vagyunk. Kezdjük felfogni: megál-líthatatlan. A gazdag Nyugatból hamarosan nem sok marad. Hogy megérdemelték? Ha van igazság (ha van Isten az égben), valószínűleg.

Mi pedig, itt a peremvidéken, lehet, megint csak rossz lóra tettünk, amikor a művelt Nyugathoz kötöttük a kocsirudat.

